

DEJINY KNIŽNICE SPOLKU SV. VOJTECHA V TRNAVE

MARTA DOBROTKOVÁ

Abstrakt: Príspevok je venovaný dejinám knižnice Spolku sv. Vojtecha. Systematicky sa začala budovať po roku 1870. Knižnica obsahuje testamentárne odkázané časti vlastných knižníc dejateľov, buditeľov, kňazov, inteligencie a bývalých pracovníkov spolku. V knižnici sa postupne zhromažďovala potrebná literatúra k vydavateľskej činnosti spolku, ktorá sa zamerala na vydávanie učebníc a preklad Biblie. Knižnica sa dopĺňala vlastnými vydávaniami spolku, darmi a akvizičnou činnosťou.

Kľúčové slová: Spolok sv. Vojtecha, dejiny historických fondov knižníc, Trnava, knižnica Spolku sv. Vojtecha.

Trnava je permanentne spätá s rozvojom kultúry a školstva. Existencia vzdelávacích inštitúcií predurčila Trnavu zapísať sa do dejín najstarších knižníc, ktorými boli knižnica jezuitského gymnázia,¹ ale najmä jezuitskej Trnavskej univerzity.² V Trnave nemožno opomenúť ani knižnicu františkánskej rehole, ktorej vznik sa datuje do roku 1633. V meste od roku 1780 existovala i verejná knižnica,³ ktorej zakladateľom bol Šimon Fába.⁴ Od polovice 50. rokov 19. storočia sa začala postupne budovať knižnica Spolku svätého Vojtecha.

Spolok svätého Vojtecha⁵ (ďalej len SSV) vznikol oficiálne 14. septembra 1870, keď sa uskutočnilo jeho prvé valné zhromaždenie v budove trnavského arcibiskupského gymnázia. SSV upriamil svoju pozornosť na vydavateľskú a ľudovo-výchovnú prácu slovenských katolíkov.⁶ SSV zohral v dejinách slovenského národa významnú úlohu. Vychádzal triezvo zo spoločenskej situácie druhej polovice 19. storočia, keď bolo možné pôsobiť v národnom duchu iba prostredníctvom konfesionálnych inštitúcií. Spolok vedel odolať všetkým nástrahám maďarského šovinizmu a neporušene si zachoval svoj slovenský ráz vo všetkých prejavoch odnárodňovacieho procesu. SSV bol vždy ľudový, opieral sa o ľud, nežil z milosti vlád,

1 Knižnica gymnázia je najstaršou a najväčšou knižnicou tohto typu v Trnave z rokov 1561–1567. Po odchode jezuitov z Trnavy bola prevezená do Viedne. Od roku 1784 sa datuje vznik knižnice bývalého Arcibiskupského gymnázia v Trnave, ktorej fond bol neskôr doplnený darmi zo súkromných knižníc Augustína Siepkího, Mórica Ördédyho, Karola Sömogyho, Jána Šimona, Karola Bublú a iných dobrodincov. V roku 1918 mala 22 583 knižných jednotiek. Bližšie informácie pozri: JURÍKOVÁ, E. – SIPEKIOVÁ, N. Et Bibliothecae habent sua Fata. Osudy knižnice Arcibiskupského gymnázia v Trnave v 20. storočí. In: *Problematika historických a vzácných knižníc fondů*. Olomouc: Sdružení knihoven ČR – Vědecká knihovna v Olomouci, 2009, s. 187–198.

2 Založená roku 1635 kardinálom Petrom Pázmáňom; v Trnave pôsobila do roku 1777, kým ju Mária Terézia nenariadila presťahovať do Budína.

3 BARTÓKOVÁ, E. (ed.). *Knižnice a knihovníctvo Trnavy. Príležitostná bibliografia*. Trnava: Okresná knižnica v Trnave, 1977, s. 3–5.

4 Šimon Fába (1731–1801), v pastorácii neúčinkoval, profesor cirkevného práva na Trnavskej univerzite, člen a podporovateľ Slovenského učeného tovarišstva a bernolákovcov. In: *Pútnik svätovojtešský*. Trnava: SSV, 1971, s. 81–82.

5 Oficiálnym názvom spolku v období vzniku bol Spolok sv. Adalberta.

6 BARANOVIČ, Š. Matica slovenská a Spolok sv. Vojtecha (v premenách časov). In: STRELKA, V. *Odborný seminár 125 rokov Spolku sv. Vojtecha*. Trnava, 1995, s. 91. V Stanovách spolku sa kládol dôraz na to, že „... cieľom Spolku sv. Vojtecha je rozširovanie nábožensko-mravných vzdelanosti a katolíckeho ducha u veriaceho katolíckeho ľudu slovenského a pozdvíhnutie i zvelebenie národných škôl katolíckych“. Prostriedkami bolo „vydávanie dobrých nábožensko-mravných katolíckych a iných v katolíckom duchu písaných slovenských kníh, ako aj kníh pre národné katolícke školy potrebných“.

z darov držiteľov moci. Národ a obetaví slovenskí jednotlivci si spolok udržali a ochránili. Spolok sa svojím pôsobením pričínal o tvorbu kultúry a duchovného života prostredníctvom každodennej práce medzi ľuďmi. Pôsoobil v duchu tradícií novodobej slovenskej kultúry, ktorých základy možno nájsť v bernolákovskom a štúrovskom hnutí. Činnosť spolku sa prejavovala v troch hlavných oblastiach: organizačnej, vydavateľskej⁷ a osvetovej. Organizačná schopnosť SSV mu zabezpečila obrovskú členskú základňu s mohutnou organizačnou sieťou,⁸ do ktorej boli zapojené celé rodiny a presiahla hranice Slovenska.⁹ Vydavateľskú činnosť SSV upriamil na všetky vrstvy obyvateľstva tak, aby pokrývala duchovné potreby jednoduchého ľudu, aby sa starala o primeranú výchovu detí a mládeže a napokon aby uspokojila kultúrne nároky inteligencie. Osvetová práca spolku tkvela v usporadúvaní spomienkových slávností – odhaľovaní pamätných tabúl a pomníkov veľikánom slovenských dejín, zabezpečovaním príležitostných prednášok a podávaním informácií a iných služieb, ktoré poskytovali zariadenia SSV – knižnica, múzeum a archív. Spolok poskytoval aj rôzne štipendiá a podpory.

Medzi tých, ktorí sa najviac zaslúžili o rozvoj činnosti SSV, patrili okrem A. Radlinského jeho správcovia Juraj Slotta, Andrej Kubina, Martin Kollár a Ján Pöstényi. O práci spolku bola informovaná aj slavianska a katolícka verejnosť v zahraničí.¹⁰

Spolok vydal už v prvých rokoch svojej existencie potrebné slovenské učebnice pre ľudové školy. Zostavením učebníc Spolok poveril Gabriela Zaymusa, Jozefa Zelligera, Františka V. Sasinka a Andreja Radlinského. Spolok vydal Radlinského *Školník, Dejepis Uhorska* Sasinka a Radlinského, Zaymusovu *Ústavovedu, 12 nástenných tabúl k Abecedáru*, Zelligerov *Zemepis a Praktický návod k písaniu a čítaniu* pre učiteľov slovenských škôl. Celkovo v r. 1870–1919 z náboženských učebníc päť titulov v 20 vydaniach, 11 titulov nenáboženských učebníc v 53 vydaniach pre ľudové školy.¹¹ Spolkové učebnice boli jediné, ktoré boli písané v slovenskom duchu a používali sa nielen na katolíckych, ale i evanjelických školách.¹² Z potreby pripraviť na vydanie preklad Biblie¹³ sa v novobudovanej knižnici postupne sústreďovala biblistická literatúra, ktorá by napomohla prekladateľom, rovnako aj literatúra z teologických disciplín,

7 Programom Spolku sv. Vojtecha bolo od začiatku vydať slovenský preklad Písma. O preklad bol veľký záujem medzi slovenským duchovenstvom, v slovenských rodinách, ale i u našich krajanov mimo územia Slovenska. Prvé svätovojeťské vydanie Písma bolo spojené s mnohými ťažkosťami. Prekladatelia (Radlinský, Sasinek, Kubina) mali spočiatku problémy so spisovnou slovenčinou, ktorá sa iba postupne ustalovala a na Slovensku ani nebol odborník – biblista. Spolok sv. Vojtecha sa vo svojej vydavateľskej činnosti zamerával aj na vydávanie desiatok poučných a beletristických kníh v pomerne veľkom náklade aj počas obdobia najväčšieho národného útlaku.

8 Organizácia členstva spolku sa viedla podľa diecéz. Každé biskupstvo malo jedného hlavného jednatela a každý dekanát i okresného jednatela. 2. júla 1872 poslal Spolku sv. Vojtecha – správe i členom svoje posolstvo a požehnanie i pápež. Porovnaj PÖSTÉNYI, J. *Dejiny Spolku sv. Vojtecha* (ďalej len *Dejiny SSV*). Trnava, 1930, s. 27 a VAVROVIČ, J. *Sto rokov Spolku sv. Vojtecha 1870–1970. Hlasy z Ríma*, XIX, 1970, č. 9, s. 8.

9 Spolku postupne zaslali pozdravy a dary arcibiskupi z Lvova, Olomouca, Prahy, Záhrebu, biskupi z Brna, Ľubľane i celý biskupský zbor Uhorska. Spolok nadviazal kontakty s Dedičstvom sv. Jána v Prahe, so Spolkom sv. Hieronyma v Záhrebe.

10 Spolku postupne zaslali pozdravy a dary arcibiskupi z Lvova, Olomouca, Prahy, Záhrebu, biskupi z Brna, Ľubľane i celý biskupský zbor Uhorska. Spolok nadviazal kontakty s Dedičstvom sv. Jána v Prahe, so Spolkom sv. Hieronyma v Záhrebe.

11 HRADNÝ, M. Spolok sv. Vojtecha ako vydavateľ učebníc. *Katolícke noviny* 108, 1993, 5, s. 14. Porovnaj aj RADVÁNYI, H. Vydávanie učebníc v SSV. In: STRELKA, V. *Odborný seminár 125 rokov Spolku sv. Vojtecha*. Trnava, 1995, s. 126.

12 Apponyiho zákon vytláčal spolkové učebnice zo škôl, ale radoví členovia Spolku žiadali na školách ako pomocku tieto učebnice a v prípade odmietnutia síce s ťažkosťami, ale predsa učili svoje deti čítať a písať podľa nich.

13 V prvých rokoch sa nepodarilo vydať celý preklad Písma, vydal sa len preklad vybraných častí – Lekcionár. Tesne pred vypuknutím I. svetovej vojny vyšiel prvý diel Písma Svätého. Spolok sv. Vojtecha pokračoval vo vydávaní ďalších dielov aj počas vojny, ale najmä po nej (posledný diel vyšiel r. 1926).

ktorá sa ukladala v Teologickej knižnici a rôzne príručky, slovníky jazykovej, chronologickej a typografickej proveniencie a encyklopedistické diela.

Knižnica SSV sa budovala postupne počas mnohých desaťročí. Možno predpokladať, že jej základ tvorili knihy, ktoré sa sústreďovali ešte pred oficiálnym vznikom spolku¹⁴ a zahŕňali predovšetkým vlastné vydania spolku, a to tak kalendáre, ako aj podielové knihy. Do spolkovej knižnice pribúdali postupne knihy, ktoré tvorili knižnice farárov umiestnené na príslušných farách a ktoré národne orientovaní kňazi, možno predpokladať, že uvedomelí členovia SSV, odkázali spolku. V knižnici sú aj testamentárne odkázané časti vlastných knižníc dejateľov, buditeľov, kňazov, inteligencie a bývalých pracovníkov SSV. Medzi najvýznamnejších patria: A. Radlinský, A. Kmeť, A. Kubina, F. Sasinek, Ferdinand a Ján Jurigovci, J. Slotta, J. Palárik, Š. Moyzes, F. Oswald, J. Pöstényi a iní.

Už na zasadnutí výboru spolku dňa 13. decembra 1870 ponúkol novozvolený správca SSV Juraj Slotta spolku svoju polyglotnú knižnicu obsahujúcu zbierku kníh, ktorá pozostáva z 2 000 väčších či menších zväzkov. Jediné, čo požadoval, bolo, aby SSV na svoje útraty dopravil knihy do Trnavy a ak by SSV zanikol, dal si podmienku, aby sa knihy venovali ďalšiemu slovenskému literárnemu spolku. Výbor súhlasil s podmienkami a vyslovil správcovi vďaka.¹⁵ Dôležité je však poznamenať, že keď v roku 1878 odstupoval Slotta z funkcie správcu SSV, knihy si vzal so sebou na farnosť do Voderád s tým, že po jeho smrti budú náležať spolku.¹⁶

V roku 1878 podľa informácií, ktoré nám poskytujú zápisnice výboru SSV, František R. Oswald¹⁷ v bode rokovania pod č. 11 navrhol, aby sa vyhotovil súpis kníh spolkovej knižnice. Vyjadril sa, že je pripravený zoznam vyhotoviť aj sám.¹⁸ Knižnicu v prvom desaťročí existencie mali na starosti viacerí funkcionári SSV – takým bol okrem správcu A. Kubinu tajomník výboru F. O. Matzenauer. V konečnom dôsledku sa ustálilo, že okrem správcu sa jej bude naplno venovať tajomník spolku. SSV sa neustále sťahoval aj s knižnicou. Tento problém bolo potrebné riešiť. Na zasadnutí výboru spolku roku 1885 odznela otázka správcu, či sa knižnica SSV stále nachádza vo Voderadoch. Výbor poveril správcu M. Kollára, aby sa spojil s dekanom P. Ochabom a poradil sa s ním, akým spôsobom by bolo možné knižnicu dopraviť do Trnavy a tiež, aby to bolo čo najlacnejšie,¹⁹ z čoho možno usudzovať, že spolok po pätnásťročnom účinkovaní nemal vhodné a stále sídlo pre svoju narastajúcu knižnicu.

Na základe vydavateľskej činnosti spolku sa možno domnievať, že každá z kníh vydaných spolkom, ako aj podielové knihy spolku²⁰ určené členom, stali sa súčasťou knižnice. Dokladom darovaných kníh farárov je záznam z rokovania výboru spolku z 13. februára 1890, ktorý dokazuje, že zomrelý farár Jozef Ščasný odkázal SSV nielen 1 000 zlatých, ale aj

14 Úsilie o založenie slovenského katolíckeho spolku sa datuje od druhej polovice 50-tych rokov 19. storočia a spája sa s menom Andrej Radlinského, prietahy boli spojené so schvaľovaním stanov SSV.

15 ASSV, Zápisnice zo zasadnutia výboru SSV zo dňa 13. decembra 1870, s. 23–24.

16 PÖSTÉNYI, J. *Dejiny Spolku sv. Vojtecha*, s. 24.

17 František Richard Oswald (1845–1926), správca SSV v rokoch 1878–1879, v rokoch 1918–1926 bol predsedom SSV. Zredigoval text prekladu Svätého písma do slovenčiny, postaral sa o štylistickú a terminologickú jednotu diela.

18 ASSV, Zápisnice zo zasadnutia výboru SSV zo dňa 17. októbra 1878, s. 203. Možno práve vyjadrenie Oswalda iniciovalo vytvorenie prvého Katalógu knižnice SSV, ktorý sa aj publikoval na stránkach *Pútnika svätovojtejského*.

19 ASSV, Zápisnice zo zasadnutia výboru SSV zo dňa 11. augusta 1885, s. 254–255.

20 Tak napríklad od 14. septembra 1870 do 31. decembra 1878 za Slottovho správcovstva vydal SSV tieto podielové knihy: *Kalendár Pútnik svätovojtejský* (osem ročníkov), *Spolok sv. Vojtecha, Zrkadlo učenia katolíckeho v 3 zv.*, tri podiely, *Niečo o cirkevnom majetku a kňazských statkoch*, *Mučeníctvo cirkvi japonskej*, *Ústavopis čili náuka o právech občianskych*, *Čítania, listy a evangelia na neделе a sviatky*. Spolu 15 podielových kníh.

svoju knižnicu.²¹ Výbor spolku dôsledne kontroloval kroky knihovníka aj vzhľadom k tomu, že na svojom zasadnutí povoľoval vyčlenenie finančných prostriedkov²² na akútnu väzbu kníh spolkovkej knižnice. Rovnako žiadal od knihovníka, aby predložil výboru na schválenie zoznam kníh, ktoré mieni kúpiť,²³ čím je dokladovaný aj nákup potrebných kníh k vydavateľskej činnosti spolku. Vo výročných správach z rokov 1892/93 bola ohodnotená knižnica sumou 700 zlatých.²⁴ Ďalším kňazom, ktorý odovzdal spolku viacero pre spolok užitočných kníh, bol Alojz Behúnek.²⁵ V októbri roku 1894 zomrel v Rači podpredseda SSV kňaz Móric Alster a spolku zanechal 50 zlatých a celú svoju knižnicu.²⁶ Knižné dary dostával spolok nielen od kňazov, ale aj laikov. Takto daroval spolkovkej knižnici tlač Antonia Bonfiniho *Historiae Hungariae a Coloniae Agripinae* (r. 1690) Karol Seltenmayer, c. k. poručík vo výslužbe, za čo mu výbor poďakoval.²⁷

Prvý katalóg knižnice SSV je autorsky prisudzovaný A. Kubinovi, ktorému vypomáhal F. O. Matzenauer. Na základe informácií zo zápisníc výboru²⁸ sa možno dozvedieť, že sa pokračovalo na vypracovaní katalógu spolkovkej knižnice, ktoré vyvstalo z kalendára *Pútnik svätovojský* na rok 1894. Katalóg kníh bol vydávaný na pokračovanie. Prvá časť v *Pútniku* na rok 1888 na s. 1–4 ako *Katalóg Knižnice SSV A) Bohoslovie I. Sväté Písmo jeho čiastky a výklady*. V *Pútniku* na rok 1889 na s. 7–14 sa nachádza evidencia kníh označených ako *Svätí otcovia* a obsahuje vydania z 18. storočia; ďalej *Histórie biblické*, kde sú tlače prevažne z 18. a 19. storočia; *Dejepis cirkevný* – tlače z 17., 18. a 19. storočia; v časti *Cirkevné právo a kancelárstvo* sú evidované tlače z 18., 19. storočia a *Kázne* zo 17., 18. a 19. storočia. Dokončenie katalógu si vyžadovalo náročnú prácu, výbor sa preto rozhodol vydať dokončený katalóg asi v 300 exemplároch a zaslať ho všetkým, ktorí majú oň záujem.²⁹ Katalóg obsahoval 1 263 zväzkov a 58 príväzkov – medzi knihami bolo 14 kníh zo 17. storočia, 17 titulov vydaní Trnavskej univerzity, 11 titulov z pera bernolákovcov, 15 Radlinského prác a tri Kubinove práce.³⁰ Medzi knihami boli okrem slovenských a latinských kníh aj tituly české, chorvátske, maďarské, poľské, nemecké, srbské, talianske.³¹

Po nástupe Martina Kollára (vo funkcii správcu bol v rokoch 1901–1919) sa urobila nová katalogizácia kníh, najmä doplnenia. Knižnica narastala hlavne vlastnými vydaniaми a darmi. V roku 1901 nastúpil nový tajomník Ján Smetany, ktorý mal mať na starosti knižnicu. Po roku však odišiel. Do roku 1906 boli knihy uložené v jednej miestnosti spolu s vlastnými vydaniaми, kým sa nekúpil pre spolok vlastný dom a zásluhou Martina Kollára sa dali vyrobiť knižničné police.³² Krajsinské dozorníctvo múzeí a knižníc za Uhorska vydávalo publikácie *Magyar Minerva – Magyarországi múzeumok és könyvtárak címjegyzéke* – I. roč. vyšiel roku

21 ASSV, Zápisnice zo zasadnutia výboru SSV zo dňa 13. februára 1890, bod rokovania č. 2. Porovnaj: *Pútnik sv. Vojtešský*, roč. 3., č. 3, 1. marca 1890, s. 24.

22 Išlo o sumu 15 zlatých.

23 ASSV, Zápisnica zo zasadnutia výboru zo dňa 29. októbra 1885.

24 ASSV, Rukopis práce: RADVÁNI, H. *Príspevok k dejinám knižnice Spolku sv. Vojtecha*, s. 2.

25 ASSV, Zápisnica zo zasadnutia výboru zo dňa 23. augusta 1894, záznam sa nachádza pod bodom č. 6. Behúnek bol regionálny historik a náboženský spisovateľ. Spolupracoval s Andrejom Kmetom pri zbere starožitností pre Slovenské národné múzeum.

26 ASSV, Zápisnice zo zasadnutia výboru SSV zo dňa 14. februára 1896, s. 387.

27 ASVV, Zápisnice zo zasadnutia výboru SSV zo dňa 15. februára 1896, s. 387.

28 ASSV, Zápisnice zo zasadnutia výboru SSV zo dňa 15. februára 1896, s. 388.

29 ASSV, Kalendáre *Pútnik svätovojský* na rok 1888, 1889, s. 1–4 a 7–14.

30 Pri 120. výročí prvého Valného zhromaždenia SSV v roku 1990 pripravil H. Radváni na vydanie faximile tohoto katalógu.

31 ASSV, Rukopis práce Hadriána Radvániho *Dejiny knižnice SSV*, sign. Ty 2208, s. 2.

32 Z tohto obdobia sa podľa H. Radvániho zachovali tri katalogizačné lístky, ktoré sa v roku 1954, údajne ako zbytočné, odovzdali do zberu.

1900 až po rok 1918. V treťom ročníku sú na s. 128 uvedené knižnice pôsobiace v Trnave – knižnica Arcibiskupského gymnázia v Trnave, žiacka gymnaziálna knižnica, mestská verejná verejná, kapitulska (mala v tom čase 6 954 kusov kníh), knižnica učiteľského ústavu, ale bez knižnice SSV.³³

Už na sklonku 19. storočia sa o členstvo v SSV zaujímali Slováci v USA. V jubilejnom roku 1920 vstúpilo do SSV len 277 nových členov a nebyť krajskej pomoci z USA, spolok by sa musel z nedostatku finančných prostriedkov rozpustiť.³⁴ V tomto období poručil spolku 2 000 korún jej predchádzajúci správca Martin Kollár spolu s knižnicou.³⁵ SSV sa veľmi ťažko dostával z agónie spôsobenej prvou svetovou vojnou. Preto sa nový správca Ján Pöstényi³⁶ usiloval postaviť spolok na nové finančné základy. Spolok začal stavať tlačiareň i novú budovu spolku. Financie na tieto účely získal od amerických Slovákov, ktorí na spolok uskutočnili zbierku,³⁷ a tak mohol SSV za pomoci amerických krajanov plniť úlohy, ku ktorým ho prinútila nová situácia. Už r. 1926 sa mohli zástupcovia SSV v USA pochváliť, ako zúročili dary zo zbierok slovenských krajanov a na stránkach americkej tlače im predstavili novú budovu SSV, nakladateľstvo, kníhtlačiareň, kníhkupectvo, múzeum a knižnicu SSV.³⁸ Knižnica spolku sa zaplnila pomerne hojnými knižnými darmi aj Slovákov z cudziny – krajanov zo zámoria, najmä z USA a Austrálie hlavne v povojnovom období, keď sa prostredníctvom správcu J. Pöstényiho nadviazali veľmi čulé a intenzívne vzťahy so Slováckmi žijúcimi v týchto krajinách. Knižné dary boli včlenené do Hlavnej a Teologickej knižnice.

V medzivojnovom období sa stal Spolok sv. Vojtecha najväčším nakladateľstvom a najmohtnejšou slovenskou organizáciou. Z príležitosti 300-ročnej spomienky založenia Trnavskej univerzity v roku 1935 poukázal SSV prostredníctvom Msgr. Pöstényiho na nesporné zásluhy Trnavskej univerzity o vývin slovenského jazyka a slovenského národného povedomia. V tomto období sa podarilo zozbierať takmer kompletne vydania kníh vytlačených v univerzitnej kníhtlačiarňi v Trnave.³⁹

Po odchode F. V. Sasinka z Trnavy, ktorý mal ako tajomník knižnicu SSV na starosti v rokoch 1901–1921, táto úloha prešla na nového tajomníka Juraja Hodála v rokoch 1921–1926. Po ňom prebral spravovanie knižnice Valér Vnuk až do roku 1951. Hospodárska správa z roku 1927/28 uvádza správy aj o knižnici, podľa ktorej sa knižnica vybuďovala z darov A. Radlinského, J. Slottu, M. Alstera, F. R. Osvalda, M. Kolára a F. V. Sasinka. Knižnicu systematicky budovali aj po roku 1920 po prevzatí správcom J. Pöstényim.⁴⁰ V r. 1928 mala 20 000 zväzkov. Otvorením novej budovy mala byť aj knižnica sprístupnená širšej verejnosti. 1. marca 1932 sa dostal do služieb SSV A. A. Baník až do konca r. 1938. V roku 1938–1940 začal katalogizovať knižnicu kňaz na penzii František Belopotocký. Oficiálne bol knihovníkom Alexander

33 ASSV, Rukopis práce Hadriána Radvániho *Dejiny knižnice SSV*, sign. Ty 2208, s. 3.

34 BIELIK, F. Spolok sv. Vojtecha a zahraniční Slováci. In: STRELKA, V. *Odborný seminár 125 rokov Spolku sv. Vojtecha*. Trnava 1995, s. 136–137

35 PÖSTÉNYI, J. *Dejiny SSV*. Trnava 1930, s. 64.

36 Za správcu bol zvolený roku 1920.

37 Išlo o dar amerických krajanov poskytnutých z príležitosti vysviacky prvých troch slovenských biskupov a bol určený na cyrilometodský fond.

38 Delegácii Spolku sv. Vojtecha venovali pozornosť a uverejnili fotografie nových zariadení Spolku sv. Vojtecha najmä Jednota, tlačový orgán I. Slovenkej katolíckej Jednoty a Kalendár Jednota. Okrem predstaviteľov SSV boli v delegácii aj zástupcovia iných organizácií a spolkov, napr. Orla, Katolíckej Jednoty žien a Svoradova. Kedže v r. 1926 sa v USA konal Eucharistický kongres, v tom čase tam boli aj slovenskí biskupi a samostatnú delegáciu tvorila misia Slovenskej ľudovej strany na čele s A. Hlinkom.

39 BAGIN, A. Spolok sv. Vojtecha v dejinách slovenského politického života v XIX. storočí. *Vlastivedný časopis* 19, 1970, č. 3, s. 130.

40 ASSV, Rukopis práce Hadriána Radvániho *Dejiny knižnice SSV*, sign. Ty 2208, s. 4.

Schultz. Po zriadení Slovenskej katolíckej akadémie bola časť kníh presunutá do Bratislavy. Na prelome rokov 1944/45 aj v nasledujúcich rokoch sa začalo tematické triedenie, ktoré navrhol správca SSV J. Pöstényi: História; Lexikóny, slovníky; Umenie; Hudebniny; Slovan-ská literatúra; Literárna história; Česká a slovenská beletria; Jazykoveda a učebnice; Nemecká literatúra; Literatúra amerických Slovákov; Maďarská literatúra; S – Vydania SSV – vlastné; T – Teológia; Ty- Tyrnaviká; Schematizmy; Ročníky Munkálatok; Würzbach; Mierová literatúra; Časopisy.

Po r. 1948 sa Spolok sv. Vojtecha dostal pod „národnú správu“. Nastalo okliešťovanie činnosti SSV z politických dôvodov, bola zastavená periodická tlač, časopisy, kníhtlačiareň, bola znárodnená, spolku bola odňatá aj nová budova SSV, odňaté vydavateľské právo SSV, v roku 1953 zrušené členstvo SSV. Štátny úrad pre veci cirkevné rozhodoval o počte cirkevných publikácií, o ich náklade, dokonca posudzoval cirkevnú a náboženskú tlač a publikácie. O r. 1953 prestáva byť SSV nakladateľom vlastných vydaní. Režim podkopal jeho právny základ, zredukoval jeho vydavateľskú činnosť na minimum, ohrozil jeho existenciu. Knížnica, múzeum, archív prestali takmer existovať, mnohé artefakty boli odovzdané iným príslušným inštitúciám. Z týchto zásahov sa Spolok sv. Vojtecha veľmi ťažko spamätával. To, čo sa nepodarilo maďarským šovinistom na sklonku 19. storočia, takmer dokázal komunistický režim, keď úplne zrazil Spolok sv. Vojtecha na kolená.⁴¹ Režim dal SSV organizačnú štruktúru „nového typu“, aby bola v plnej zhode so záujmami nového spoločenského zriadenia, ktoré si pracujúci ľud vytvoril za bázu ďalšieho života a rozvoja.⁴² Opatrenia v rokoch komunistickej éry tak spôsobili stagnáciu činnosti SSV, edičná činnosť sa redukovala na minimum a doplňovanie knižničných fondov stagnovalo, čím sa uvažovalo aj o likvidácii knižnice. Napriek nepriaznivým okolnostiam sa podarilo uchovať takmer 65 000 knižných jednotiek a viac ako 30 000 archívnych jednotiek vo vlastníctve a správe SSV. Realizovali sa viaceré výpožičky kníh s knižnicami v rámci celej Československej republiky.⁴³ Stanovy z r. 1948 prestali platiť, nahradil ich štatút SSV,⁴⁴ ktorý vstúpil do platnosti od 1. januára 1954⁴⁵ a bol schválený Poverenictvom školstva a kultúry.⁴⁶ V zmysle Organizačného poriadku bod I/4. a 5. sa musela urobiť organizačná zmena SSV v zhode so zákonom č. 68/1951 Sb. SSV bol označený ako náboženský spolok a mohol sa začleniť jedine do organizácie cirkvi, ktorú reprezentovali biskupské úrady. Keďže spolok bol na území Apoštolskej administratúry v Trnave, tak svoju činnosť mal vyvíjať pre všetky diecézy na Slovensku. V súvislosti s novým štatútom v odstavci II. – *Účel spolku* v bode d) sa hovorí aj o knižnici a archíve, konkrétne, že SSV sa stará o muzeálne pamiatky, archívy a knižnice rímskokatolíckej cirkvi v rámci zásad a smerníc vydaných pre tento úsek

41 ZÚBEK, T. J., O.F.M., S.T.D. „Jubilujúci“ Spolok sv. Vojtecha. In: *Literárny almanach Slováka v Amerike 1975*, s. 25–30.

42 Dvadsaťročný jubileum. *Duchovný pastier*, 1974, 4, s. 151. O živoriacej činnosti SSV urobil výskum F. Vnuk a poznatky publikoval v príspevku Zásahy vládnej moci do činnosti SSV v r. 1945–56. In: STRELKA, V. *Odborný seminár 125 rokov Spolku sv. Vojtecha*. Trnava, 1995, s. 25–38, ako aj Zúbek, T. J. na stránkach *Literárneho almanachu* z roku 1975.

43 Do roku 1960 to boli predovšetkým Matica slovenská, Knihovna Národného zhromaždení ČSR, univerzitné knižnice v Bratislave, v Brne a Olomouci a pod. Porovnaj: ASSV, rukopis práce STRELKA, V. *Dejiny knižnice SSV*. Trnava: SSV, 1994, s.3.

44 ASSV, *20 rokov života SSV ako účelového zariadenia Cirkvi na Slovensku 1953–1973*. Trnava: SSV, s. 11.

45 ASSV, Rukopis práce Hadriána Radvániho *Dejiny knižnice SSV*, sign. Ty 2208, s. 1.

46 V Organizačnom výbore SSV bol hlavne povereník Dr. Alexander Horák a povereník dr. Jozef Lukačovič, dekan CMBF v BA dr. Mikuláš Višňovský, kanonik dr. Štefan Zárecký, generálny vikár v Trnave Leopold Adamčík a dr. Ladislav Škoda, šéfredaktor *Katolíckych novín* z Bratislavy a i.

príslušnými orgánmi.⁴⁷ Štatút teda evidoval aj archív a knižnicu spolku. Časť knižnice bola v roku 1956 umiestnená v kláštore klarisiek.⁴⁸ V r. 1961 bola opätovne prevezená do budov SSV. Roku 1958 bol za knihovníka SSV prijatý Jozef Ambruš, ktorý pracoval na knižnici do r. 1964, po ňom učiteľ dôchodca Daniel Bulla na pol úväzku. Previerka v roku 1963 konštatovala zastaranosť Štatútu SSV, preto došlo k zmenám v súvislosti s novou organizačnou schémou a prevádzkovými smernicami, ktoré boli schválené 18. novembra 1963.⁴⁹ Tu treba podotknúť, že muzeálne predmety boli zo SSV vyňaté a odovzdané v roku 1962 Západoslovenskému múzeu v Trnave, starostlivosť a dozor nad knižnicou prešla na Maticu slovenskú a starostlivosť o archívy na Slovenskú archívnu správu⁵⁰ Ministerstva vnútra.

V komunistickom období bol SSV podľa H. Radvániho zneužívaný Cirkevným referátom pri Ministerstve kultúry, keď sa z peňazí SSV nakupovali knihy vydavateľstiev Pravda a Práca, ako aj ústredného výboru KSS a posielali sa do Charitných domovov ich vydania sovietskych a ateistických autorov s označením, že ide o dary SSV.⁵¹ Podľa štatistiky z roku 1965 z 25. júna bolo evidovaných 39 599 zväzkov kníh, ale v decembri už 49 731 kníh, z čoho vyplýva zjavný nesúlada a nepravdivé resp. zamlčované údaje. Správca SSV Alexander Horák a riaditeľ Koloman Štefko niesli zodpovednosť za to, že v druhej polovici 60. rokov rozhodli o odovzdaní do zberu okrem iných aj novín a časopisov krajanov zo zahraničia, ako aj iných vzácných exemplárov časopisov *Slovák*, *Slovenský týždenník*, *Slovenský denník*, *Jednota*, *Slovenská archivistika*.⁵² Významným počinom z roku 1960 bola skutočnosť, že knižnica SSV dostala 162 titulov kníh A. Bernoláka zásluhou pána dr. Karola Markoviča, spolu 201 knižných jednotiek.⁵³

Knižnica SSV sa vzkriesila pod vedením Dr. Vojtecha Strelku a bola rozdelená na Hlavnú knižnicu a Teologickú knižnicu. Knižnica Antona Bernoláka a Knižnica Gejzu Navrátila⁵⁴ sa stali súčasťou Hlavnej knižnice. Teologická knižnica⁵⁵ obsahuje tlače pochádzajúce zo 16.–20. storočia. Celkovo je evidovaných 65 000 knižničných jednotiek, rôznych monografií, periodík, kalendárov, náučných slovníkov a encyklopédií, lexikónov a drobných tlačí. Pri

47 ASSV, *20 rokov života SSV ako účelového zariadenia Cirkvi na Slovensku 1953–1973*. Trnava: SSV, 69 s. Porovnaj: KATUNINEC, M. *Dejiny spolku svätého Vojtecha*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2004, s. 107–168.

48 Išlo o 25 000 zväzkov, ktoré neboli evidované. Porovnaj: ASSV, rukopis H. Radvániho, s. 6.

49 ASSV, *20 rokov života SSV ako účelového zariadenia Cirkvi na Slovensku 1953–1973*. Trnava: SSV, s. 11.

50 ASSV, *20 rokov života SSV ako účelového zariadenia Cirkvi na Slovensku 1953–1973*. Trnava: SSV, s. 18. Správcom spolku v tomto období bol Msgr. Ján Pöstényi, predsedom Organizačného výboru A. Horák.

51 ASSV, Rukopis práce Hadriána Radvániho *Dejiny knižnice SSV*, sign. Ty 2208, s. 6.

52 ASSV, Rukopis práce Hadriána Radvániho *Dejiny knižnice SSV*, sign. Ty 2208, s. 6.

53 Knižnicu A. Bernoláka spracoval a identifikoval v roku 1970 dr. Věslav Jozef Gajdoš, vtedajší pracovník Matice slovenskej v Martine. Interný katalóg knižnice vypracoval pôvodne Dr. V. Strelka. V roku 2010 sa uskutočnila revízia fondu. O knižnici A. Bernoláka bližšie informovala Katarína Karabová v príspevku: Knižná pozostalosť Antona Bernoláka v spolku sv. Vojtecha v Trnave. In: *Problematika historických knižničných a vzácných knižničných fondů* 2010. Olomouc: VKOL, 2011, s. 97–104.

54 Knižnica G. Navrátila (1912–1984) bola odkúpená pozostalosť okresného dekana – kanonika družnej kapituly v Bratislave, konzultora bývalej administratúry trnavskej, ktorý bol podpredsedom SSV. Do knižnice bolo deponovaných 1 672 titulov (2 521 k.j.), mimo iných jedna tlač zo 16. stor., zo 17. stor. – osem titulov, z 18. st. – 57 titulov a z 19. stor. 462. Najviac tlačí je z 20. st. – 1 106 – a bez vročenia 38 tlačí. Navrátilova knižnica bola spracovaná H. Radvánim v r. 1987.

55 O Teologickej knižnici SSV informuje rukopis Vojtecha Strelku v Archíve SSV k djinám knižnice SSV, ako aj už citovaná Katarína Karabová-Šotkovská na stránkach zborníka *Problematika knižničných fondů*, nakoľko si všimla v nej tlače zo 16. storočia a tlače zamerané na antickú literatúru z produkcie Trnavskej tlačiarne. Vid' KARABOVÁ, K. Tlače 16. storočia v knižnici Spolku sv. Vojtecha. In: *Problematika historických knižničných a vzácných knižničných fondů* 2009. Olomouc: Sdružení knihoven ČR – Vědecká knihovna v Olomouci, 2010, s. 239–246 a ŠOTKOVSKÁ, K. Odkaz antickej literárnej tradície v knižnici Spolku sv. Vojtecha v Trnave s dôrazom na produkciu trnavskej tlačiarne. In: *Problematika historických knižničných a vzácných knižničných fondů* 2008. Olomouc: Sdružení knihoven ČR – Vědecká knihovna v Olomouci, 2009, s. 277–284.

znovukreovaní Trnavskej univerzity iniciátori založenía predpokladali unikátnosť a možnosť využívania knižnice SSV pre študijné účely, ako aj tvorbu absolventských prác študentov. Čiastočne boli sklamaní, pretože predsa len knižnica SSV vznikla k iným účelom, než typická univerzitná knižnica.

V súčasnosti je knižnica SSV pod vedením pána Jozefa Škodu evidovaná a dostupná k bádaniu.

HISTORY OF THE SOCIETY OF ST. ADALBERT'S LIBRARY IN TRNAVA

Summary: This paper considers the history of Library of the Society of St. Adalbert in Trnava, which began systematically build after the first General Assembly in 1870. The library contains testamentary bequeathed sections of personal libraries of revivalists, clergy, intelligentsia and former collaborators of the Society. Among the most important are: A. Radlinský, A. Kmeť, A. Kubin F. Sasinek, Ferdinand and John Juriga, George Slotta, John Palárik, Š. Moyzes, F. Oswald, J. Pöstényi and others. In addition, the Library has collected the necessary literature for the publishing business of the Society, which focused on the publication of textbooks and translation of the Bible. The library was complemented by its own published works and shared books of the Society. Relatively abundant are Slovak's gifts from abroad, especially by overseas compatriots from the US and Australia. These are incorporated into the Central and Theological library. The library has acquired numerous additions and expansion during the period of administration by Msgr. John Pöstényi in the years 1920–1987.

Key words: Society of St. Adalbert in Trnava, History of the historical libraries, Society of St. Adalbert's Library, Trnava.

Prof. PhDr. Marta Dobrotková, CSc. (*1954)

Zaoberá sa regionálnymi dejinami školstva a kultúry Trnavy a trnavského regiónu 19. a prvej polovice 20. storočia, dejinami Slovákov v zahraničí s dôrazom na aktivity slovenských žien v USA.